

Leerkrachten in Brusselse kansarme wijken gaan er elke dag opnieuw voor

‘Hier kan je trots zijn op jezelf’

Brussel, onze hoofdstad, onze trots? De stad van het Atomium kampt met een imago probleem. Ook het Brussels Nederlandstalig onderwijs lijdt hieronder. Na vijf jaar in Brussel, houdt meer dan de helft van de leerkrachten het er voor bekeken. Nieuwe werkkrachten vinden, is een echt huzarenstuk. Voor scholen in kansarme wijken geldt dit dubbel. Drie leerkrachten die vooral werken met kansarme leerlingen doen hun verhaal. ‘Je moet je kind de multiculturele samenleving niet koste wat kost aandoen.’

THEA MATHUES

Het regent. Ik zoek mijn weg uit metrostation Zwarte Vijvers naar de Vierwindenbasisschool in hartje Molenbeek. Aan de buitenkant ziet de school er even grijs uit als de lucht. Dan opent directeur Dirk Letens, keurig in kostuum, de deur. Achter hem ligt er een wereld vol kleurrijke, georganiseerde chaos.

‘Via mijn docente aardrijkskunde ben ik hier terecht gekomen. Het plan was om vijf jaar te blijven, ondertussen zit ik er hier al twaalf. Nu gaat alles vlot, maar de start van Dirks’ carrière verliep minder vanzelfsprekend. ‘Het eerste jaar heb ik het bijzonder moeilijk gehad. Ik kom uit Mechelen, daar zijn ook scholen met veel allochtonen, maar hier is het toch nog anders werken. Vroeger was ik groepsleider bij de scouts, daarom dacht ik dat het met een beetje tucht wel in orde zou komen. Dat was een vergissing.’ Dat het moeilijk liep, merkte ook het toenmalige schoolbestuur op. Ze wilden Dirk na een jaar zelfs aan de deur zetten. ‘Dat eerste jaar heb ik echt doorgeworsteld, maar uiteindelijk mocht ik toch blijven. Vanaf dan vond ik mijn draai met de kinderen en is het er alleen maar op vooruit gegaan.’

Creatief zijn

Je kan je natuurlijk afvragen waarom iemand ergens blijft werken als het zo moeilijk gaat. ‘De Arabische cultuur heeft mij altijd al gefascineerd. Werken met kinderen die het minder gemakkelijk hebben, wilde ik ook altijd doen.’ Nochtans is er dichter bij huis werk genoeg. ‘Ik ben getrouwd en heb drie kinderen. Voor mij is

het dus eenvoudiger om in de buurt te werken. Ik heb al een aanbieding gekregen, maar toch, je gaat je hechten aan een school.’

Dat doet de directeur op een creatieve manier. ‘Ooit heb ik

‘Er zijn genoeg redenen om op te geven’

DIRK LETENS

een auto voor mijn klas gekocht. Daar hebben we nadien samen aan geknutseld.’ Dat is niet alles, vorig jaar zijn de kinderen uit het zesde leerjaar zelfs naar Marokko getrokken. ‘Eerst ben ik samen met de leerkrachten op inleefreis geweest. Veel van onze kinderen hebben een Marokkaanse achtergrond, daarom is het mooi meegenomen om zelf eens van die cultuur te proeven. Uiteindelijk was er nog geld over en dan vonden we het een leuk idee om de kinderen mee te nemen.’ Ook de ouders gingen snel akkoord. ‘De reis was gratis, dus vonden ze het geen probleem. Geld is in deze school het grootste obstakel voor leerlingenparticipatie.’

De Vierwindenschool is een concentratieschool, maar de laatste jaren wordt ze ook populairder bij Vlamingen. ‘Voor veel Vlamingen wordt de Dansertstraat te duur, daarom verhuizen ze naar deze buurt. Terwijl net veel allochtonen hier weg willen om de criminaliteit in de wijk te ontvluchten.’ Via dat mechanisme komen er stilletjes aan meer Nederlandstalige kinderen bij. ‘Het blijft wel zo dat van de

160 leerlingen er nog steeds 100 van Marokkaanse afkomst zijn.’ De Nederlandstalige kinderen integreren niet allemaal even vlot in de school, soms zitten ze als enige in een klas vol anderstaligen. ‘Voor mij is een kind geen experiment. Het is niet omdat de ouders geloven in een multiculturele samenleving dat je je kind dat ook moet aandoen, om het even negatief te stellen. Ouders moeten realistisch blijven. Gelukkig zijn er ook kinderen die zich onmiddellijk aanpassen.’ Van de twaalf jaar dat Dirk hier werkt is hij zes jaar directeur. ‘Ik wilde hier van alles veranderen. Ik had commentaar op de toenmalige directie, als er dan een plaats vrijkomt moet je een alternatief bieden, vind ik.’ Directeur zijn is natuurlijk heel wat anders dan lesgeven. ‘Vooral in het begin had ik het gevoel dat ik als leerkracht sneller mijn stempel kon drukken, maar ondertussen doe ik mijn job graag. Dat moet ook, anders hou je het hier niet vol.’

Auto in de metro

Lesgeven in een buurt die veel mensen proberen te mijden, is zeker geen evidentie. ‘Er zijn redenen genoeg om het op te geven. Sommige leerlingen zijn echt moeilijk. Ze hebben nood aan duidelijke regels. Zo was er onlangs een jonggetje dat gewoon op de speelplaats stond te plassen. Veel leerkrachten beginnen hier wel met volle moed, maar geven het al snel op.’ Vervanging zoeken is dus niet eenvoudig. ‘Als ik mensen opbel om in te springen, lachen ze mij vaak vierkant uit. Mensen denken welens dat ze hier op elke hoek van de straat verkracht of overvallen kunnen worden.’

De negatieve imago speelt de school parten. ‘Ik heb hier eigenlijk nog nooit echte problemen gehad, maar het gebeurt dat ik uit mijn raam kijk en zie hoe diefjes ervandoor gaan met handtassen. Er heeft ook al eens een auto in het metrostation gestaan. En ja, af en toe worden leerkrachten lastiggevallen. Zo heb ik al meegemaakt dat leerlingen aanbelden en dan in mijn gezicht spuwden.’ Je moet dus gemotiveerd zijn om hier les te geven. ‘Wie komt voor een gewone nine-

‘Soms denk ik dat ik beter in het park ga zitten’

ANNELIES DEVILLE

to-five-job houdt het niet lang vol. Je moet gepassioneerd zijn door het vak.’ Natuurlijk zijn er ook positieve punten. ‘Het is niet zo dat alle leerlingen moeilijk zijn, helemaal niet. Binnenkort wordt ons gebouw eindelijk gerenoveerd. Dat is dringend nodig. Hier lesgeven is niet gemakkelijk maar je krijgt er wel het gevoel door dat je iets kan betekenen voor je leerlingen. Ik heb gestudeerd in Sint-Katelijne-Waver, een dorpie in de buurt van Mechelen. Daar liep ik ook stage. Ik stond daar voor klassen van 30 leerlingen die de hele tijd braaf luisterden. Af en toe had ik het gevoel dat ik even goed mijn les kon laten overnemen door een computer. Dan zouden ze nog alles opgestoken hebben.

Nu, dat is niet wat ik wilde. Ik wilde een verschil maken, hier kan dat, daarom blijf ik.’

Het Anneessens Funck Instituut in Brussel, een BSO-school met een slechte reputatie. In een wijk met een slechte reputatie. Een statig gebouw dat een dagelijkse thuis biedt aan zo’n 400 leerlingen. Toch willen veel leerkrachten helemaal niets te maken hebben met die 400. De 24-jarige Annelies Deville dacht daar anders over en ging er meteen na haar opleiding solliciteren.

‘Op 31 juni studeerde ik af. Ik zag het niet zitten om twee maanden in onzekerheid te leven. Ik wist dat hier niet veel leerkrachten wilden lesgeven. Ik ben gewoon binnengewandeld en heb gevraagd of er nog plaats was voor een lerare Nederlanders. Er was inderdaad nog een openstaande vacature en op 1 september 2007 ben ik begonnen.’ Het ging Annelies zeker niet alleen om werkzekerheid. ‘Ik heb specifiek gezocht naar een school in Brussel en vooral een BSO-school. De leerlingen zijn gewoon veel toffer. Ze zijn mondiger, ze verdragen veel meer en bovenal komen ze conflicten met jou uitpraten en lopen ze niet onmiddellijk naar de directie of de ombudsman.’

Proficiat, je leeft nog Nochtans heeft de school geen goede naam. Zelfs Annelies moet toegeven dat dit niet helemaal onterecht is. ‘Soms zijn leerlingen hier agressief, dat klopt.’ Daarnaast schrikt het veel mensen af om met een voor 99% allochtoon publiek te werken. ‘De taalkennis van onze leerlingen is daardoor nihil. Daar komt dan ook nog eens bij dat wij met veel te grote klassen werken. 16 leer-

lingen in een eerste jaar BSO, dat hoort niet.’ Natuurlijk zijn er ook de cultuurverschillen. ‘Zo hebben we bijvoorbeeld de zwemlessen moeten afschaffen, er was te veel gedoe over wat je nu wel mocht zien van het lichaam en wat niet. Als ik mensen vertel dat ik aan het Funck lesgeef krijg ik vaak te horen: *Amai, proficiat, jij leeft nog.*

In die omstandigheden leerlingen iets bijbrengen lukt niet zomaar. ‘Soms zijn er dagen waarop ik denk, ik had evengoed in het park kunnen zitten met hen. Het voelt af en toe aan alsof we ze gewoon van straat houden.’

Gelukkig verlopen niet alle dagen op die manier. ‘Je merkt aan kleine dingen dat ze iets bijleren. Bijvoorbeeld als ze opeens een woord gebruiken waarvan ik denk, dat kunnen ze nooit op straat opgepikt hebben. Alles gaat hier gewoon trager dan op andere scholen.’ Toch blijft de school zich ook voor deze jongeren inzetten. ‘Wij blijven projecten organiseren. Net zoals in een normale school gaan we op uitstap. Al is dat voor ons iets moeilijker. Als we de trein willen nemen, moeten we ons afvragen of dat wel zal lukken met zo’n bende. Als wij een museum bezoeken, krijgen we nadien vaak klachten. Toch schrikt ons dat niet af. Wij blijven het doen, in de hoop dat het goed komt.’

Annelies ziet vooral één groot probleem voor de toekomst. ‘Elk jaar zetten wij verschillende leerlingen buiten omdat ze onhandelbaar zijn. Alle scholen doen dit, maar wat gaat er gebeuren met die steeds grotere groep stuurloze jongeren?’

Wat zie je er mooi uit

Volgens Annelies is lesgeven een beroep dat je met vallen en opstaan leert. Jezelf blijven, vindt zij een must. ‘Ik ben een grappige leerkracht. Ik probeer streng en rechtvaardig te zijn, maar de dictator spelen, dat werkt niet voor

mij. Op mijn manier leer ik mijn klas wat bij. Zoals vorig jaar bij mijn eerstejaars. Elke keer als ze moesten rechtstaan, liet ik ze zeggen, *mevrouw Deville is weer mooi aangekleed vandaag*. Dat vonden ze geweldig. Terwijl in koor spreken eigenlijk een

‘Kleuters weten gelukkig nog niet wat racisme is’

AN BAETENS

een opdracht uit het leerplan is.’ Soms wordt het ook een lerare vol goede moed te veel. ‘De laatste les voor de examens die ik aan mijn zesdejaars moest geven was zo’n moment. Ze wilden echt niet opletten. Ik had nog stapels papierwerk en ik was doodop. Ik kon letterlijk inslaap vallen op mijn bureau. Toen ben ik in de klas begonnen te wenen. De leerlingen zijn daar erg van geschrokken, en hebben er eigenlijk goed op gereageerd. Het blijft dus wikkelen en wegen. Wat je de ene dag goed doet, is de andere dag weer slecht.’

Lesgeven in Anneessens is duidelijk een zaak van doorzettingsvermogen. ‘Ik blijf uit idealisme. De lerarenopleiding was echt de hel. Meer dan de helft van de studenten deed het gewoon voor de *congé payé*. Ik haal ten minste voldoening uit mijn werk. Als mensen je vertellen: *zoveel leerlingen, zo’n taalproblematiek, BSO, en jij kan dat aan?*, dat streelt mijn ego. Hier kan je trots zijn op jezelf.’

Kleuterschool De Voorzienigheid ligt in Kuregem, een achtergestelde wijk van Anderlecht. Als ik aankom is het speeltijd. De kinderen stormen op mij af. ‘Ik wil ook op de foto!’ Juf An Baetens geeft hier al 27 jaar les. Ik praat met haar ter-

wij ze aan die enthousiaste bende sapjes uitdeelt. ‘Vroeger was dit echt nog een Vlaamse school, ondertussen is dat helemaal veranderd.’ De migratiestromen gebeurden in verschillende fases. ‘Eerst kwamen er voornamelijk veel Italianen en Grieken, dan had je een heleboel Turken en Marokkanen die zich hier kwamen vestigen, ondertussen merken we vooral dat Afrikanen en Albaneezen naar Kuregem verhuizen.’ Migratie is dan ook kenmerkend voor de buurt. ‘De omgeving rond het Zuidstation is altijd al een soort transitzone geweest. Een plaats van komen en gaan. Wanneer mensen het economisch gezien beter krijgen, proberen ze te verhuizen.’

Ouders opvoeden

Aangezien het soort leerlingen verandert, veranderen ook de lesmethodes. ‘Ik probeer nog altijd op dezelfde speelse en creatieve manier les te geven aan de kinderen, maar lange

verhaaltjes voorlezen kan ik niet meer, de kinderen kunnen dat niet aan.’ Dat heeft alles te maken met de taalachterstand die zowat alle leerlingen hier hebben. ‘Voor hen is Nederlands pas de derde taal. Je hebt heel taalvaardige leerlingen, maar niet elk kind pikt dingen zo snel op.’

Soms hebben ook ouders wat opvoeding nodig. ‘Vroeger als kindjes mekaar pijn deden, kwamen ze naar ons, of kwamen ouders er met ons over praten. Nu vliegen ouders vaak direct op het andere kind af. Zo van, mijn kind eerst. Dan proberen we duidelijk te maken dat zoiets absoluut niet kan.’ Veel gehoorde clichés blijken al eens waar te zijn. ‘Ouders, vooral van Afrikaanse origine, hebben het moeilijk om zich aan afspraken te houden, vaak komen ze meer dan een uur te laat. Dus laten we ouders een halfuur op voorhand komen als we iets organiseren. Op die manier zijn ze tenminste, ongeveer, op tijd.’

Allemaal zittenblijvers

Hoewel ouders zich niet altijd evengoed gedragen doen de kinderen dat meestal wel. ‘Van racisme is weinig te merken. Kleuters zijn dan ook kleuters, zij houden zich met dergelijke dingen niet bezig. We hebben al gemerkt dat mensen van Marokkaanse afkomst niet al te happig zijn op mensen met Afrikaanse roots, in de klasjes is daar gelukkig niets van te merken.’

Net als in zoveel concentratiescholen zijn de klasjes hier te groot. ‘We werken met klassen van 20 leerlingen en meer, eigenlijk zou dat tot 15 beperkt moeten worden. Leerachterstand hebben kinderen hier sowieso al. Grote klassen zijn dan zeker niet bevorderlijk om de eindtermen te halen. Verre van alle kinderen die hier naar school gaan, halen die eindtermen. Maar goed, wij doen ons best. Wat kan je nog meer verwachten? We kunnen ze toch moeilijk allemaal laten zakken?’

‘Er zijn 3000 extra plaatsen nodig in het basisonderwijs’

Scholen kunnen zelf hun leerlingenaantal bepalen. Toch krijgen leerkrachten vaak te maken met overvolle klassen. Logisch lijkt het allemaal niet. Bart Vandecasteele werkt voor het departement onderwijs van de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) en legt uit hoe dit komt. ‘Een school kiest een leerlingenaantal vaak op basis van de grootte van het klaslokaal, een leraar ziet dat anders, die wil aan elke leerling de beste zorgen geven en vindt daarom dat de klassen kleiner moeten.’ De Vlaamse overheid bepaalde dat er voor elke 17 leerlingen in het lageronderwijs een vaste leerkracht moet zijn. Dat lijkt op het eerste gezicht redelijk, maar is het niet altijd. ‘17 Brusselse leerlingen zijn niet hetzelfde als 17 leerlingen in Brugge. Een ander element is dat er in Brussel meer kinderen zijn dan scholen.’ Uit een

studie van professor Rudi Janssens (VUB) blijkt dat er tussen 2010 en 2020 drieduizend plaatsen in het basisonderwijs moeten bijkomen. ‘En dan weten we nog niet hoe het staat in het secundair onderwijs, de resultaten van dat onderzoek krijgen we dit najaar.’ Scholen die minder leerlingen aanvaarden, krijgen ook minder extra lesuren en minder werkingsmiddelen. ‘Daarom houden we leerlingentellingen. We gaan na of het aantal leerlingen dat de school heeft doorgegeven klopt. Als een school minder leerlingen heeft, krijgt ze dat jaar ook minder ondersteuning. Scholen streven daarom naar een constante in hun leerlingenaantal. Ook het lerarentekort speelt een rol in de grote klassen.’ Dat is zo, maar dat geldt niet alleen voor Brussel. De toestand wordt bij ons vooral vanaf het derde trimester schrijnend.

Leerkrachten die opstappen en vervanging die moeilijk te vinden is. We hangen te veel af van de import van leerkrachten. Als zij dichter bij huis kunnen werken, stoppen ze in Brussel.’ Door een premie uit te delen, hoopt de VGC dit om te keren. ‘Vanaf 1 september wordt die normaal gezien ingevoerd. Alle leerkrachten die hier drie jaar of langer lesgeven, ontvangen die dan. Het gaat om 40 euro extra per maand.’ Voor scholen die werken met kansarme leerlingen, levert de VGC een extra inspanning. ‘We kijken niet naar de ligging van de school, maar naar het publiek dat die school aantrekt. Sommige scholen liggen in een kansarme wijk, maar trekken met een kansrijk publiek aan, kijk maar naar het Sint-Jan-Berchmanscollege, daar staan elk jaar rijen ouders te kamperen om hun kind te kunnen inschrijven.’

